

“ราชรถบุษบกปราสาทราชมงคลล้านนา”

โครงการ การศึกษาและจัดทำรูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก)

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

ศูนย์วัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

“ราชรถบุษบกปราสาทราชมงคลล้านนา”

โครงการ การศึกษาและจัดทำรูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก)
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

เรียบเรียงโดย นายศักดิ์นรินทร์ ชาวจั่ว

ออกแบบโดย ผศ.ลิขิต มาแก้ว

เขียนแบบโดย นายโชติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ

พิมพ์โดย ศูนย์วัฒนธรรมศึกษา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๘

พิมพ์ที่ ศูนย์วัฒนธรรมศึกษา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

๑๒๘ ถนนห้วยแก้ว ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

โทร. ๐๕๓ ๙๒๑๔๔๔ ต่อ ๑๖๐๐ - ๑๖๐๑

คำนำ

จากที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ได้มีการจัดทำรูปแบบของราชรถบุษบกของมหาวิทยาลัยล้านนาในนามของ “ราชรถบุษบกปราสาทราชมงคลล้านนา” เพื่อใช้ในงานของมหาวิทยาลัยนั้นๆ เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ของราชรถบุษบก จึงได้มีการจัดทำหนังสือรายงานการศึกษารูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก) เพื่อให้ทราบถึงที่มาของราชรถบุษบกในล้านนา ตลอดถึงปัจจุบัน และรูปแบบตลอดถึงความหมายในราชรถบุษบกของราชมงคลล้านนา

ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้เป็นที่ประจักษ์ ถือเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์อันถูกต้องและดีงามของล้านนาให้คงอยู่สืบไปและสืบทอดภูมิปัญญาเชิงช่างของล้านนาต่อไป

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	๓
สารบัญ	๔
ราชรถบุษบกล้านนา	๕
ราชรถศิลปะแพร์	๑๕
ราชรถศิลปะเชียงใหม่	๑๖
ราชรถศิลปะเชียงราย	๑๗
ราชรถศิลปะลำพูน	๑๘
ราชรถศิลปะน่าน	๑๙
ราชรถศิลปะแม่ฮ่องสอน	๒๐
ราชรถศิลปะลำปาง	๒๑
ราชรถศิลปะพะเยา	๒๒
ราชรถศิลปะเชียงใหม่	๒๓
ราชรถบุษบกปราสาทราชมงคลล้านนา	๒๔
ความหมาย	๒๔
แบบร่าง	๓๖
แบบลายเส้น	๓๗
แบบสามมิติ	๔๐
บรรณานุกรม	๔๔
ภาคผนวก	๔๕

ราชรถบุษบกล้านนา

เรียบเรียงโดย ศักดิ์รินทร์ ชาวจิว

ราชรถบุษบก ประกอบด้วยสองส่วนด้วยกัน คือ ราชรถ และบุษบก ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของทั้งสองคำไว้ว่า ราชรถ หมายถึง “ยานพาหนะชนิดล้อเลื่อน มีเรือนยอดทรงบุษบก ใช้ประดิษฐานพระบรมโกศและพระโกศ เช่น พระมหาพิชัยราชรถ เวชยันตราชรถ” ส่วนคำว่าบุษบก หมายถึง “เรือนยอดแบบหนึ่งมีขนาดต่างๆ กัน เป็นอย่างเรือนโถง เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธี หรือประดิษฐานปูชนียวัตถุ เช่นพระพุทธรูป เป็นต้น”

ในล้านนา การประดิษฐานพระศพแต่เดิมจะใช้การลาก “ไม้แก่นนอนเรือ” ไม่ได้ใช้ราชรถอย่างเจ้านายในราชวงศ์จักรี ในล้านนาที่เห็นได้ชัดเจน จะเป็นการพระราชทานเพลิงศพพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ซึ่งเป็นเจ้านายในราชวงศ์จักรี ต่อมามีการใช้ราชรถก้งานพระราชทานเพลิงศพเจ้านายฝ่ายเหนืออีกหลายองค์ เช่นเจ้าราชบุตร (วงศ์ตะวัน ณ เชียงใหม่) เป็นต้น และยึดเป็นต้นแบบของราชรถที่ใช้กับปูชนียวัตถุต่อมา โดยมีการเลื่อนไหลของความหมายไปมากกว่าราชรถที่ใช้ประดิษฐานพระบรมโกศและพระโกศแบบสยาม

ภาพที่ ๑ ราชรถน้อยอัญเชิญพระโกศของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี

ที่มา: <http://www.huglanna.com/index.php?topic=๑๔๘.๐>

ภาพที่ ๒ ราชรถอัญเชิญโกศของเจ้าราชบุตร(วงศ์ตะวัน ณ เชียงใหม่) เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ที่มา: ภาพล้านนาในอดีต. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ส่วนคำว่าราชรถในภาษาไทยนั้นจะมีความหมายที่จำเพาะที่หมายถึงยานพาหนะที่ใช้ประดิษฐานพระบรมโกศและพระโกศเท่านั้น แต่จะมีคำศัพท์อีกคำหนึ่งที่มาใช้สำหรับโดยสารถหรือประดิษฐานวัตถุต่างๆ คือคำว่า “ราชยาน” โดยให้ความหมายว่า “ยานของหลวงใช้โดยสารถ หรือเชิญพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปที่สำคัญ พระบรมอัฐิ พระบรมราชสรีรังคาร เป็นต้น มีหลายชนิดต่างกัน ใช้หิ้ว หาม แบก เช่นเสลี่ยง คานหาม คันทาม วอ ลีวีกา เช่นพระราชยานกง พระราชยานถม พระราชยานสามลำคาน”

ส่วนในล้านนา ได้ให้ความหมายของคำว่า “ราชรถ” ไว้ว่า “พาหนะของพระราชา” (บุปผา คุณยศยิ่ง, ๒๕๔๒: ๕๖๘๙) อันมีความหมายที่กว้างกว่าของไทยมาก ด้วยถือว่าเป็น “รถ” ประเภทหนึ่ง อันเป็นของ “พระราชา” โดยจะใช้ประดิษฐาน โดยสารถเป็นแบบราชยานก็ได้ หรือจะใช้ประดิษฐานปูชนียวัตถุก็ได้ โดยแรกเริ่มคาดว่าน่าจะมีการพัฒนามาจากเกวียน แล้วมีการตกแต่งให้ดูสวยงามและวิจิตรตามแต่ฐานะของเจ้าของ (งานบริการและเผยแพร่วิชาการฯ, ๒๕๕๗: ๑๑) ดังการบรรยายเกวียนที่มีการตกแต่งของชาวล้านนา ในโคลงนิราศหริภุญชัย (ประเสริฐ ฐ นคร. ๒๕๔๗: ๓๔ – ๓๖). ไว้ว่า

ในบทที่ ๓๔ กล่าวว่า

รถทองเทียมแทกเอี่ยม	อุสุภา
มิอาจจักคณนา	เน่งได้
หางยุงยี่นवादา	พายเพิก งามเอ
กลางช่อปีกหื้อให้	ก้อมเกี้ยวเวฬี

รถ/เกวียน ที่เทียมด้วยวัวนั้น ไม่อาจจักนับจำนวนดูได้ ตกแต่งด้วยหางนกยูงที่ยื่นขึ้นไป ถูกลมพัดล้อลม กลางช่อปีกหางนกยูงให้รัตรอบไม้ไผ่

ในบทที่ ๓๕ กล่าวว่า

พลีพัทโคลนคู่ห้อย	แดงดั่ง
พัดใหม่ไหมทอทั้ง	แอกอ้อม
หงส์ทองทอดคานคัง	กับโทก เทียมเอ
เรื่อนระวังแวดล้อม	แส่วเส้นสาณี

โคตัวผู้ที่เทียมเกวียนทั้งคู่ มีกระดิ่งผูกที่คอ เชือกแอกผูกคอวัวทำด้วยไหม หูบแกะเป็นรูปหงส์ทอดอยู่บนแอก เรื่อนเกวียนมีลูกกรงสลักเป็นซี่ๆ ล้อมรอบเป็นฉากที่ปักด้วยไหมบังอยู่

ในบทที่ ๓๕ ก. กล่าวว่า

ชาวเกวียนกวานเครื่องหย่อง	หลายจะบับ
มีทั้งมะตีนฝาทับ	แถบป้อง
โคลนคานคู่ประดับ	หงส์รูป งามเอ่
โทกส่งสูงหน้าหย่อง	ห่อหุ้มหางยุง

ชาวเกวียนสรรหาเครื่องประดับหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นส่วนของประทุนที่ปิดได้ ด้านแอกคู่ประดับด้วยรูปหงส์ ส่วนท่อนั้นประดับด้วยหางนกยูง ฉะนั้นเกวียนหรือรถที่เดินทางระหว่างเมืองเชียงใหม่กับลำพูนในอดีตนั้น ที่ได้กล่าวถึงในโคลงนิราศหรือภูซัย มีการตกแต่งคานแอกด้วยรูปหงส์ และใช้หางนกยูง ในการประดับตกแต่ง ทั้งติดธงในตัวรถด้วย ในส่วนตัวเรือนรถ ก็ประดับด้วยผ้าปักด้วยเส้นไหม

ภาพที่ ๓ เกวียนที่มีการประดับด้วยธง ภาพเขียนลายทองวัดปราสาท จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ยังกล่าวถึง “รถ” แบบต่างๆ ในวรรณกรรมล้านนาอีกหลายเรื่อง

ในเรื่องสมภมิตชาดก กล่าวถึง รถ ที่เรียกว่า “ปุสสรถ” อันประดิษฐานไว้ด้วยเครื่องราชกกุธภัณฑ์เพื่อทำการเสด็จมาอุปการหาเจ้าเมืองคนใหม่ ไว้ว่า

“ปุโรหิตอันทว่าปุโรหิตอาจารย์ อาท กล่าวว มย อันทว่าเราทั้งหลาย ฎฎฎาม คีควร วิสซชเชตุ เพื่อปล่อยไฟ **ปุสสรถ** ยัง**ปุสสรถ** คหาเปตุ เพื่อว่าจักถือเอา อคครา
ชานัน ยังพระราชตนประเลิณันแทดีหลี เต อมจจา อันทว่าเสนาอามาตย์ทั้งหลายฝูงนั้น วตวา กล่าวว สาธุ อิติ ว่าดีแล สามิ ข้าไหวเจ้าคุ วจนัน อันทว่าถ้อยคำอันเจ้ากล่าวว
นั้นดีแล ปุโรหิตอันทว่าปุโรหิตอาจารย์ อาโรเปตวา ยกใส่ ปญจราชกกุธภณชานัน ยังเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ ประการ ปุสสรถ ในปุสสรถ เอว ดั่งนี้แล้ว ยุชชุนติ คีหังค
เทียมยังปุสสรถ กุมุทวณณอสเส ยังมาทั้งหลายอันมีวิณณะตั้งดอกกระมุทนั้นแล ปุโรหิตอาจารย์ ยุชชุนโต อันจักตกแต่งหังดา รชช ยังเครื่องราชสัสมปัตติ อาท คีจิงกล่าว
อิมานี ปญจภณชานัน อันทว่าเครื่องท้าว ๕ ประการทั้งหลายฝูงนี้ ฉตตจามรอุณหิสชคคสุวณณปาทุกิ คือเสตฉัตต์แลจามอรและกระโจมหัว แลดาบสรีกัญชัยและเกบตี้นคำ
อภิเสกภณช ยังเครื่องอภิเสกหตสรง ราชานัน ยังพระญานันแล” (โครงการปริวรรตวรรณกรรมล้านนาไทย, ๒๕๔๑: ๑๗๑)

ในสำนวนคร่าวขอเรื่องสมภมิต ก็ได้บรรยายฉากนี้ไว้เช่นกัน ว่า

“... ๒๐๘	เอาเครื่องรถยนต์ ออกมาใส่ม้า	เจือลาวดผ้าฝืนดี
	คร้วเครื่องท้าว เอามา(ท)ลายสี	น้ำต้นคันที ชันจ่าน้ำเต้า
	แล้วตีนนตรี เกรี่แหร์เข้า	แหวดวงเวียนรถไว้
๒๐๙	มาแต่งแปลงชัน ใส่ยังดอกไม้	ยอยื่นไหววันทา
	ขอครุชานาคน้ำ มเหล็กขา	หังเทวดา อินท์พรหมอยู่ห้อง
	แม่ธอรณี รักสาป่านป้อม	หังจตุรงค์ท้าวไธ
๒๑๐	ขอที่อำนายาน รถเข้าแต่งไว้	ไพหาท่านผู้ราชา
	ขอนำรถม้า ไพแสงวหา	ยังหน่อโพธา วิชาแก่กล้า
	มาเปนพระญา แทนเมืองตุซ้า	ตักกลีลาทีนี้ ...” (ป็น บุญเรือง, ๒๕๗๙: ๒๔)

ส่วนมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา ฉบับกุฎีคำ ในกัณฑ์มหาราช ได้อธิบายถึง “รถ” คันต่างๆ ที่ตกแต่งเพื่อออกไปรับพระเวสสันดรที่เขาวงกตไว้ว่า

“ถัดนั้นราชรถชัยชุมแต่งหัง รถเหล้มกว้างเท่าพิมาน โทกทุมพานเพ็กพาด ช่มข้างคาคหวายทรง ดุมกำกงเหล็กแขบ ดีเหล็กแคบไชยชุม ถ่ายเพลาคุมไม้ใหม่
เครื่องรถใส่เหลื่อหลาย หนังสือลายหุ่มนอก หนังสือที่พอกอีสาน เหล้มปูนปานทิพवास ตั้งปราสาทโขงไซ กางตุงไชยวะวาด ซ่อใหญ่กว่าดลงสน เครื่องเค็กขนขึ้นใส่ หน้า

ไม้ใหม่และธนูสิงห์ ปืนพิชัยยิงและลีนาค อะม็อกอาจผาลา ชุมดาบขวาชูชัยโชค เครื่องบริโภคลัทธิพัตตะคุดี รถทั้งหลายมีมาก ลางเหล้มซอนด้วยอุสุภราชตัวใหญ่ ลางเหล้มก็
มาใส่แก้ววงคำ ลางลำก็มาใส่แพะผู้ ลากไปอยู่ชุกชวย รถทั้งหลายลัทธิพเรตควรสังเกตุไว้ให้เปนตรา

เหล้ม ๑ ชื่อว่า สุริยาทัณฑราช

เหล้ม ๑ ชื่อว่า จันทมาสมณฑล

เหล้ม ๑ ชื่อว่า อังคารพลวิเศษ

เหล้ม ๑ ชื่อว่า พุทธเพศเพลาสรี

เหล้ม ๑ ชื่อว่า ผัสสวดีครุโลก

เหล้ม ๑ ชื่อว่า สุกรโชคเพลาพิมาน

เหล้ม ๑ ชื่อว่า โสรีสถานสูงโสด

เหล้ม ๑ ชื่อว่า ราหูโคตรผิวเขียว

เหล้ม ๑ ชื่อว่า เปลวปล่องฟ้า

เหล้ม ๑ ชื่อว่า อัศวดีม้าหางหอน

เหล้ม ๑ ชื่อว่า ภาณวีออนใจโลก

เหล้ม ๑ ชื่อว่า กิตติกาโชคชุมเสรี

เหล้ม ๑ ชื่อว่า โรหิณีแดงเพริศ

เหล้ม ๑ ชื่อว่า มิคสิริเลิศฤชัย

เหล้ม ๑ ชื่อว่า อารทราสีไสสัถสวาด

เหล้ม ๑ ชื่อว่า ปุณณพสุปยุสยราชกอยพิมาน

เหล้ม ๑ ชื่อว่า อาศเรชาบัวบานอุ้มตุ้มราชรถหุ้มกรกัญ

เหล้ม ๑ ชื่อว่า หัสเลศมาฆพิเศษลายลุม

เหล้ม ๑ ชื่อว่า บุปพผลคุดมาคามยคยั้ง

ภาพที่ ๔ รถที่สร้างไว้กับหอเจ้าหลวงภูคา บนดอยภูคา
จังหวัดน่าน

เหล็ม ๑ ชื่อว่า อุตฺรพระทรงคุณสิ่งไสลี้

เหล็ม ๑ ชื่อว่า หัสสทวดีชมชื่น

เหล็ม ๑ ชื่อว่า จิตรหีนหอสาร

เหล็ม ๑ ชื่อว่า สวาทิทมานในคูวิลาศ

เหล็ม ๑ ชื่อว่า วิสาขาสุขขนาดาวิฆาต

เหล็ม ๑ ชื่อว่า อนุรธาราชา

เหล็ม ๑ ชื่อว่า เขมฐาวดีแถวถ้ง

เหล็ม ๑ ชื่อว่า ธนิจฐสัพพคับังคับถวายเถิง

เหล็ม ๑ ชื่อว่า สัตตพิศกะเพิงควรรคาค

เหล็ม ๑ ชื่อว่า บุรพาทรรบทออาจเพิงพอ

เหล็ม ๑ ชื่อว่า อุตฺรภัทรรบทรงยอยศยั้ง

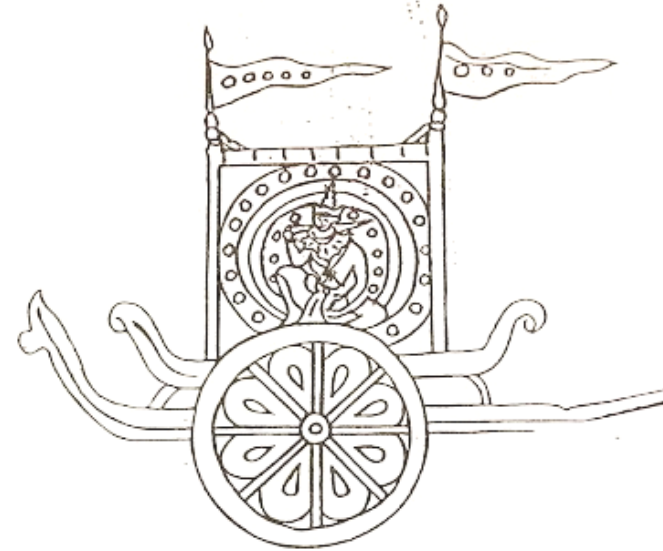
เหล็ม ๑ ชื่อว่า เรวติขิงไสลี้

เหล็ม ๑ ชื่อว่า มาตุลีไซโลกหล้าขึ้นชี้ฟ้าเสวยผล

เหล็ม ๑ ชื่อว่า เวไชยยนต์ยศชราบ พระยาอินทร์ขี่ปราบไอศวรร

รถทั้งมวลยกเยิง เยียะบิดเบึงฝ้ายชูชัย ชิงกันไปเยียะชะชวาคชะช้าว เยียะอะอาจจะอ้าวอืดอื้อทือ เสียงนันลือเยียะตะตุ่มตะตาม เสียงดั่งยะคะคุมคะคามเคงคว่น เสียงเร้ารว่นลือลั่น เสียงเนืองน้นก้องอากาศ หกห้องฟ้าสวาดเถิงพรหม” (พระครูอดุลสีลิกิตต์, ๒๕๕๗ : ๓๑๐ - ๓๑๑)

ส่วนในเนมิราชชาดก ฉบับวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (รหัสไมโครฟิล์ม ของสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มช. ลป๐๖๐๗๐๑๓๐๒) ได้กล่าวถึงเวเชยันต์ทิพรถ หรือเวไชยันต์ทิพย์รถอันเป็นรถของพระอินทร์ตอนที่พระอินทร์ให้มาตลีสารถ์ขี่รถออกไปรับพระเนมิราชที่เมืองมถิลลา กล่าวว่ารถคันนั้นมีความสว่างเจิดจ้าเป็นประกาย ประหนึ่งจันทร์กลมจล หรือมีความสว่างไสวดุจพระจันทร์อีกดวงหนึ่ง ที่ว่า

ภาพที่ ๕ รถที่ใช้ในการศึกสงคราม

ที่มา : Zinme Yazawin

“...ส่วนว่าหมู่เทวดาได้ยื่นกถาเจียนจ้ออันพระญาอินท์กล่าวคุณเนมิราช กระสัดตนนั้นมักไผ่ใคร่หันยังพระญาเนมิราช คีกล่าวว่ มหาราชเจ้า ส่วนว่าเมนิราชมหา
กระสัดหากเปนอาจารย์แห่งผู้ข้าทั้งหลายแล ทิพพสัมปัตตอันนี้ ผู้ข้าทั้งหลายอาไสรเชิงมหากระษัตตนัน อยู่ในโอวาสแล้วแล ได้แลผู้ข้าทั้งหลายคืหากใคร่หันยังมหา
กระษัตเจ้าตนัน มหาราชเจ้าจุ่มเรียกหามายังมหากระษัตเจ้าตนันเทือะ

ภาพที่ ๖ พระเนมิราช ประทับบนเวชยันตรถ โดยมีนายมาตลีเป็นสารถิ ภาพจากจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์

ภาพที่ ๗ เวชยันตรถ ในเนมิราชชาดก จิตรกรรมฝาผนังวัดร่องแก่ง อ.ป่า จ.น่าน

อันมากก็กล่าวว่า อันนี้คือไฉมณฑลจันท์ หากเป็นทิพพรถแล เมื่อเวชยันตรถอันสอดซอนด้วยม้าสินธูวะพันตัวกะดี อันมาตลีเป็นสารถีขับกะดีแล เกิดปรากฏหมู่คนอันมาก คระนิงว่าทิพพรถเหล่มนี้คี่มาเถิงแก่ปุคละผู้ใดนั้นชา แล้วกล่าวว่า ทิพพ (๔๗) รถ เหล่มนี้ คี่บมาเถิงแก่ปุคละผู้ใดผู้อื่นแล ส่วนว่าพระญาแห่งเราทั้งหลาย อันประกอบ ขอบธัมม้นัก ส่วนว่าเวชยันต์ทิพพรถ อันอินทราชาเจ้า หากใช้มาแก่พระญาเจ้าตนนั้นสิ่งเดียวคี่จักมีชะแล ว่าอันแล คี่มีใจภริมย์ชมชื่นยินดี คี่กล่าวคาถาว่า ‘อณฺญโต วต โลกสมิ’ อุปฺขชิ โลกสมิ มหฺสโน ทิพพยารโชปาตุ รหุเวเทหฺสฺส ยสฺสฺสโน’ โภ ตูกรา ชาวเราส่วนว่าอัสสจรรย์อันนี้บ่ท่อนเกิดมีเมื่อก่อนในโลกแท้แล มหฺ สโน ภยะ อันพฤษส เฝิงกลัวพอสยองเส้นขนคิงลูกคี่เกิดมีในโลกแล ส่วนว่าเวชยันต์รถคี่มาปรากฏแก่เนมิราชมหากษัตติตนเป็นพระญาแก่ชาววิเทหะทั้งหมด อันประกอบด้วยยัสสะปริวารแล (๔๘) เมื่อคนอันมากแลฝ้งเจียนจกกันสิ่งเดียว ส่วนว่ามาตลีเทวบุตร มาด้วยอันด่วนพลันหื้อทิพพรถกลับอว่าย แล้วตั้งไว้เทบแม่ทอดปล่องลมพายไต้แล้ว กะทำยั้งที่อันควร ขึ้นนั่งแล้ว คี่รธานานิมนต์ยังเนมิราชกษัตติเพื่อหื้อขึ้นทรงแล”

พระญาอินท์รับเอาคำเทพดาทั้งหลายสาธุว่าดีแล้วเรียก (๔๕) หามายังเทพ สารถี แล้วกล่าวว่า ผมมมาตลี ตูกรา สหยามาตลี ห้างดาสอดซอนยังเวชยันตรถ แล้ว ไฟสุ่เวียงมิถิลาแล้วหื้อเนมิราชกษัตติขึ้นทรงทิพพรถแล้วจูงนำมาเทือะ มาตลี เทพพะสารถี รับเอาคำพระญาอินท์ สาธุ ว่าดี แล้วห้างดาสอดซอนยังเวชยันตรถ แล้วคี่ไฟแล ปนะ ด้วยมีแท้ เมื่ออินทเทวราช แลเจียนจกกับด้วยเทพดาทั้งหลาย แล อาณัติบังคับยังมาตลีเทพะสารถี เมื่อมาตลีห้างดาสอดซอนยังทิพพรถ ส่วนว่าเดือน นึ่ง ด้วยอันนับเป็นเดือนในเมืองคน คี่ข้ามล่องไฟแล ส่วนว่าเวชยันต์ทิพพรถ เหล่ม นั้นคี่ปรากฏกับด้วยมณฑลจันท์ อันสระเต็จขึ้นมาในปาจิณะโลกธาตูกล้าวันออกแก่ เนมิราชมหากษัตติอันจำอุโป (๔๖) สทะเลในวันเดือนเพง อันไซสีหเบงชอร ปล่อง ลมกล้าวันออก แล้วสถิตนั่งอยู่ในโรงหลวงแล้ว อันมีหมู่อำมาตย์หากแวดล้อมแปนปริ วาร และร่ำเพิงดูสีลด้วยประการตั้งนี้แล

ส่วนว่าคนทั้งหลาย กินเข้าแลงแลนั่งแทบอยู่ปะตุเรื่อน พันเจียนจายัง ถ้อยคำอันแปนสุข คี่กล่าวว่ามีณฑลจันท์สองดวงคี่ขึ้นมาในวันนี้แล อถ ในกาละนั้น ทิพพรถปรากฏแก่คนทั้งหลายฝูงนั้น อันฝ้งเจียนจก กันซึ่งด้วยคี่มีแล มหาชโน คน

ในปฐมสมโพธิสำนวนล้านนา ที่ปริวรรตโดย บำเพ็ญ ระวิน ได้บรรยายถึงรถ ของเจ้าชายสิทธัตถะ ตอนที่เสด็จประพาสอุทยาน แล้วพบเห็นเทวทูต ว่ารถของเจ้าชายสิทธัตถะทรงนั้นมีสีทองเรือ ประดับด้วยหนังเสือและราชสีห์ และอัญมณี ๗ ประการ

“ยังมีในวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เจ้า มักใคร่เล่นในสวนอุทยานนั้นคัมภีร์แล พระโพธิสัตว์เจ้าค้จกกับด้วยนายสารถีว่าดังนี้ ดุราท่านจุงจัดหำงรถเทอะ นายสารถีค้รับเอาอาชญาด้วยค้ำว่า สารถุ ดีแล้วอันแล้ว ค้ไฟหำงรถหล่มอันประเสริฐมีค้ำมากนัถ มีวันณะเปนตั้งสายพระอาทิตย์อันจิงจักออกยงหนุมนั้น อันแวดด้วยหนิงราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง อันประจิตรด้วยแก้ว ๗ ประการ ค้ประดับหื้อแล้วด้วยเครื่องประดับอันมากกว่านั้นคือว่า เครื่องลาด เครื่องปู อันประจิตรต่างๆ มีต้นว่าโกเขาว์ อันแล้วด้วยไหมเงิน ไหมค้ำ ไนมังคลสินธุ มีม้ำสีตัวอันประเสริฐ มีวันณะอันชาวเปนตั้งกลีบดอกบัวอันชื่อว่าโกกนุทะ ค้บอกแก่มหาสัดต์เจ้าด้วยค้ำว่าดังนี้ โยชิตโต เทวราชา อิทานิ เทโว กาลั มณญตุ อูทยานภูมิ คมนาย ดังนี้ ข้ำแห่งเทวเปนเจ้า ผู้ข้ำหำงแล้วดีหลีแล เขิญมหาราชะเจ้าจุงจักรู้กาละเพื่อจักไฟสวนอุทยานในกาละบัดนี้ทัน” (บำเพ็ญ ระวิน, ๒๕๓๕: ๓๗)

ภาพที่ ๘ เจ้าชายสิทธัตถะนั่งรถชมอุทยานพบกับเทวทูตทั้ง ๔ จิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีทอง
ที่มา: น. ณ ปากน้ำ. ๒๕๕๔. วัดบวรศรีทอง. กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ

ซึ่งรถต่างๆ เหล่านี้ทางล้านนามักจะหมายถึงราชรถทั้งสิ้น ในระยะหลังมีการสร้างรถที่มีลักษณะคล้ายราชรถของไทย แต่ใช้ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่นรถบุษบกของทางเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่ใช้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญของเมืองเชียงใหม่ เช่น พระพุทธสิหิงค์ (พระสิงห์) ในงานสงกรานต์เมืองเชียงใหม่ และพระเจ้าฝนนแสนห้า ในงานประเพณีเข้าอินทขิล ของเมืองเชียงใหม่ ในบางโอกาสสำคัญก็ใช้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุด้วย เช่น พระทักษิณโมฬีธาตุ หรือพระธาตุศรีจอมทอง เข้ามายังเมืองเชียงใหม่ ในคราวสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปีด้วย

ปัจจุบันในเมืองเชียงใหม่เองก็มีการสร้างราชรถบุษบก หรือรถบุษบก เพื่อใช้ในพิธีทางศาสนาและพิธีสำคัญอื่นๆ โดยไม่ได้ประดิษฐานพระโกศ หรือโกศอย่างราชสำนักแต่อย่างใด

ที่มีการสร้างรถที่เรียกว่า “ราชรถบุษบก” อย่างยิ่งใหญ่ คือทางเทศบาลนครเชียงราย มีการสร้างราชรถบุษบกจำนวน ๙ คัน โดยสะท้อนถึงศิลปะของหัวเมืองต่างๆ ในล้านนาออกมา ซึ่งแนวคิดนี้ด้วยเหตุว่า เมืองเชียงรายเป็นเมืองที่เก่าแก่ เป็นต้นกำเนิดของอาณาจักรล้านนา มีวัฒนธรรมที่งานงาม คนเชียงรายมีแนวคิดที่จะอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมืองให้เป็นที่สักการบูชา จึงนำไปสู่การสร้างราชรถบุษบก เพื่อเข้าร่วมประเพณีแห่พระพุทธรูปเวียงเชียงเชียงราย เพื่อให้ผู้คนเห็นว่า เมืองเชียงราย เป็นเมืองศิลปิน และเป็นเมืองวัฒนธรรม (งานบริการและเผยแพร่วิชาการฯ, ๒๕๕๗: ๗ - ๘)

ภาพที่ ๙ รถบุษบก อัญเชิญพระธาตุศรีจอมทองเข้าเมืองเชียงใหม่ ในคราวฉลองเมืองเชียงใหม่ครบ ๗๐๐ ปี
ที่มา: พิเชษฐ์ ตันดินามชัย

ราชรถบุษบก ที่ทางเทศบาลนครเชียงใหม่สร้างไว้ มีหลายรูปแบบที่สะท้อนถึงศิลปะของแต่ละเมืองในล้านนา ดังนี้ (งานบริการและเผยแพร่วิชาการฯ, ๒๕๕๗: ๒๐ - ๕๕)

๑. ราชรถศิลปะแพร์

เป็นราชรถบุษบกที่สถาปนา บัญประเสริฐ ช่างแกะสลักจังหวัดแพร์เป็นผู้ออกแบบ โดยออกแบบจากความอุดมสมบูรณ์ของไม้สักของเมืองแพร์ ให้ความงามของเนื้อไม้สักทองของเมืองแพร์ที่สลักกลายเป็นรูปสัตว์ชั้นสูงในคติความเชื่อของชาวล้านนาต่างๆ เช่น พญานาค เหา หงส์ และสิงห์

ภาพที่ ๑๐ ราชรถศิลปะแพร์
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๒. ราชรถศิลปะเชียงใหม่

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ได้รับอิทธิพลมาจากรูปเทวดาปูนปั้นจากวัดเจ็ดยอดจังหวัดเชียงใหม่ และมีเส้นสายที่อ่อนหวาน ตลอดถึงมีการลงรักปิดทองอย่างล้ำนา

ภาพที่ ๑๑ ราชรถศิลปะเชียงใหม่
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๓. ราชรถศิลปะเชียงใหม่

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย สล่าพรหมา อินยาศรี จังหวัดเชียงใหม่ ได้แรงบันดาลใจมาจากพุทธประวัติตอนเสด็จลงมาจกดาวดึงส์ เปิดโลกทั้งสามให้ถึงกัน ผสมผสานศิลปะจากพม่า ไทยใหญ่ ไทยลื้อ และไทยจีน ใช้เทคนิคการดุนโลหะ โดยใช้อะลูมิเนียมเป็นวัสดุในการทำ

ภาพที่ ๑๒ ราชรถศิลปะเชียงใหม่
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๔. ราชรถศิลปะลำพูน

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย สล่าโชติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ ได้นำลักษณะอันโดดเด่นของศิลปะในวัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นต้นแบบ ประกอบไปด้วย นาค ๕ ตัวที่มีลักษณะครึ่งนาคครึ่งนกก มีความผสมผสานของศิลปะเขมรผสมอยู่ตามแบบหริภุญชัย

ภาพที่ ๑๓ ราชรถศิลปะลำพูน
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๕. ราชรถศิลปะ่าน

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย สล่าโชติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ ได้รับแรงบันดาลใจจากปราสาทในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ่าน มีการตกแต่งลวดลายด้วยครุฑแบกงาช่างดำอันเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของเมือง่านมาประดับรถ มีการประดับด้วยการลงรักปิดทองแบบล้านนา แต่มีกลิ่นอายของศิลปะสุโขทัยผสมตามแบบศิลปะ่านที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสุโขทัยมาแต่เดิม

ภาพที่ ๑๔ ราชรถศิลปะ่าน
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๖. ราชรถศิลปะแม่ฮ่องสอน

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย สล่าโชติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ ได้อิทธิพลมาจากศิลปะของชาวไทยใหญ่ที่อยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการประดับด้วยหงส์และเสาหงส์แบบมอญ การสร้างแท่นซ้อนชั้นอันหมายถึงสวรรค์ชั้นต่างๆ และสัตว์ที่เกิดจากจินตนาการของช่างที่เป็นสัตว์ผสมระหว่างนาค ช้าง ม้า กวาง หงส์

ภาพที่ ๑๕ ราชรถศิลปะแม่ฮ่องสอน
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๗. ราชรถศิลปะลำปาง

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย สล่าโชติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ นำรูปแบบลักษณะประติมากรรมของวัดพระธาตุลำปางหลวงมาเป็นจุดเด่นของรถ พร้อมประดับลวดลายดอกไม้ประดับกระจกสี โดยรวบรวมลวดลายจากศิลปะวัตถุต่างๆ เช่นสังเค็ด ธรรมาสัน คานหาบ ตู้พระไตรปิฎกมาตกแต่ง

ภาพที่ ๑๖ ราชรถศิลปะลำปาง
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๘. ราชรถศิลปะพะเยา

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย สล่าโชติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ โดยนำศิลปะสกุลช่างพะเยาที่โดดเด่นในประติมากรรมหินทราย ประดับตกแต่งด้วย กระจกสี กระจกจีน ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๑๗ ราชรถศิลปะพะเยา
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

๙. ราชรถศิลปะเชียงใหม่

เป็นราชรถบุษบกที่ออกแบบโดย สล่าโชติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ โดยจำลองแบบมาจากพระธาตุวัดป่าสัก เชียงแสน มาเกือบทั้งหมด เน้นให้เห็นถึง ลวดลายไม้สัก มีการประดับตกแต่งด้วยกระจกเงินในบางส่วน เพื่อไม่ให้งานโบราณไม่สะท้อนแสงมากเกินไป

ภาพที่ ๑๘ ราชรถศิลปะเชียงใหม่
ที่มา: ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา

ส่วนราชรถบุษบก ของทางราชมณฑลล้านนา ออกแบบโดย ผศ.ลธิกร มาแก้ว จากคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
ล้านนา และเขียนแบบโดยสถาปนิกชวติวัฒน์ วรศิลปะสุวรรณ

แนวคิดของราชรถบุษบกของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา คือ “ราชรถบุษบกปราสาทราชมณฑลล้านนา”

ประกอบด้วย

๑. **ไม้มงคลทั้ง ๙** ซึ่งจะทำในส่วนของบุษบกปราสาท ๘ เหลี่ยม โดยใช้ไม้มงคลทั้ง ๙ นี้วางไว้ประจำทิศต่างๆของตัวบุษบก โดยไม้แต่ละชนิดวางไว้ ณ ตำแหน่ง
และมีความหมาย ดังนี้ (มหาหมอดูดอทคอม.๒๕๕๘: http://www.mahamodo.com/tamnai/tamnai_miscellaneous/tree๙_๑ood.aspx)

ไม้ไผ่สีสุก	อยู่ทางทิศเหนือ	หมายถึง มีความสุขกายสบายใจ ไร้ทุกข์โศกโรคภัย
ไม้พะยุง	อยู่ทางทิศใต้	หมายถึง การพยุงฐานะให้ดีขึ้น
ไม้สัก	อยู่ทางทิศตะวันออก	หมายถึง ความมีศักดิ์ศรี ความมีเกียรติ อำนาจบารมี คนเคารพนับถือและยำเกรง
ไม้ชัยพฤกษ์	อยู่ทางทิศตะวันตก	หมายถึง การมีโชคชัย ชัยชนะ ชนะศัตรู ชนะอุปสรรคต่างๆ
ไม้ราชพฤกษ์	อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	หมายถึง ความเป็นใหญ่และมีอำนาจวาสนา
ไม้ทรงบาดาล	อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	หมายถึง ความมั่นคง หรือทำให้บ้านมั่นคงแข็งแรง
ไม้ทองกลาง	อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้	หมายถึง การมีทรัพย์สินเงิน มีเงินทองใช้ไม่ขัดสน
ไม้กั้นเกราะ	อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้	หมายถึง ป้องกันภัยอันตรายต่างๆ หรืออีกชื่อหนึ่งว่า ตำเสา ซึ่งอาจหมายถึงทำให้เสาเรือนมั่นคง
ไม้ขนุน	อยู่ตรงกลาง	หมายถึง หนุนให้ดีขึ้นร่ำรวยขึ้น ทำอะไรจะมีผู้ให้การเกื้อหนุน

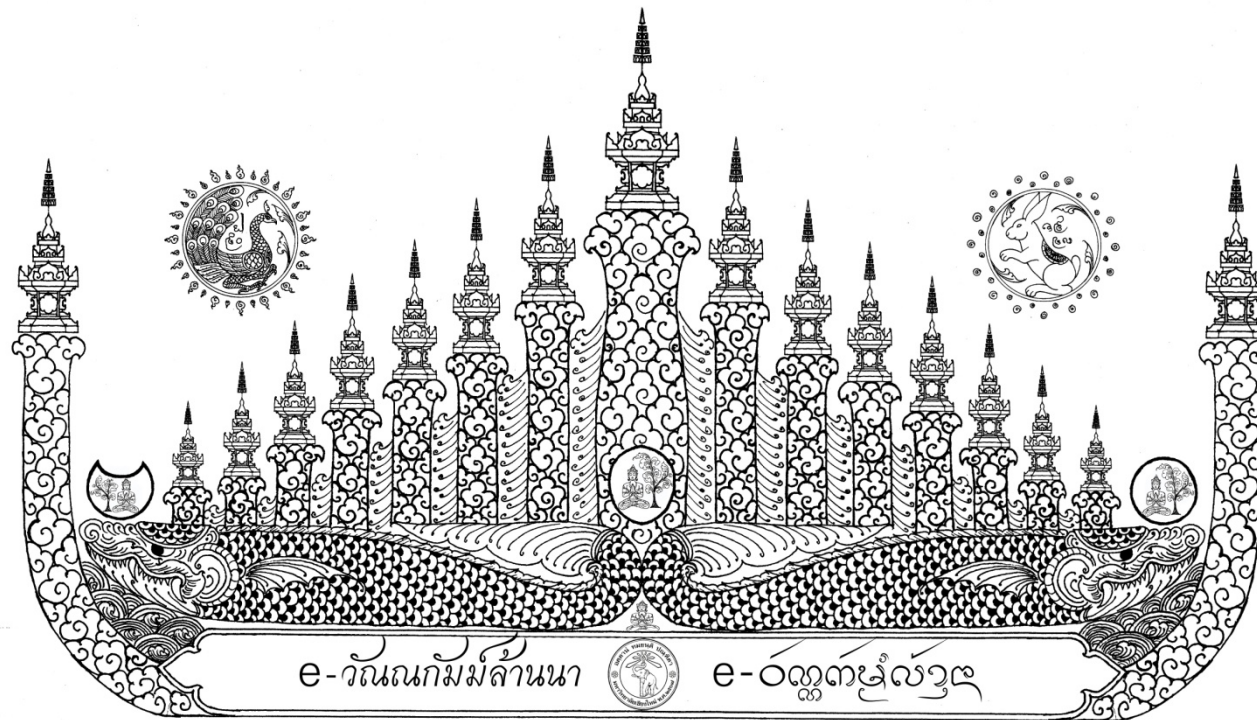
๒. พระญาลวง

ลวงเป็นสัตว์ในนิยายอย่างหนึ่ง มีลักษณะทั่วไปเหมือนนาค แขนที่ศีรษะมีเขายาวกวาง และบริเวณแก้ม มีเคราหุ้ม (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๒: ๕๘๓๔) บาง
แห่งจะมีปีก และมีปีก เพิ่มขึ้นมา ซึ่งนักวิชาการหลายท่านกล่าวว่า คำว่าลวงนั้น ก็คือมังกร โดยมาจากคำว่าเล้ง หรือหลง ในภาษาจีน ที่แปลว่ามังกร เป็นผู้ที่
ให้น้ำฟ้าสายฝนความอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกับพญานาค ความสง่างามของลวง เป็นที่เลื่องลือ ด้วยการเอียง่าง กรีดกรายของตัว ‘ลวง’ ที่ทะยานแหวกดิน
เมฆนั้น คงซึ่งความสง่างามและสวยงามเป็นยิ่งนัก กอปรกับเกิดฟ้าแลบแปลบปลาย ยิ่งขับช่วยเสริมให้อ่อนไหวสวยงามขึ้นเท่านั้น และการนี้ ได้นำมา
เปรียบเทียบกับการเดินทางของผู้หญิงที่สง่าและสวยงาม ดังบทที่ป่าวกล่าวชมเชยหญิงสาวว่า

“งามเลิศล้ำ เหมือนแว่นเงาใส   ยกตื่นไป เหมือน ‘ลวงหล่นผ้า’”
หรืออีกบทหนึ่งว่า
“ร่างก็แก้ว แอวกี่ไหว   ยกตื่นไป เหมือน ‘ลวงหล่นผ้า’”

๓. ปลาอานนท์

ปลาอานนท์ เป็นหนึ่งในปลาใหญ่ ๔ ชนิด คือ ปลาอานนท์ ปลาตมินันตะ ปลาอัชโหมโรหะ และปลามหาตมิท ซึ่งแต่ละตัวมีลำตัวยาวประมาณ หนึ่งพัน โยชน์ (มาลา คำจันทร์, ๒๕๔๘: ๑๒๒) เป็นปลาที่อาศัยอยู่ในเมืองคน

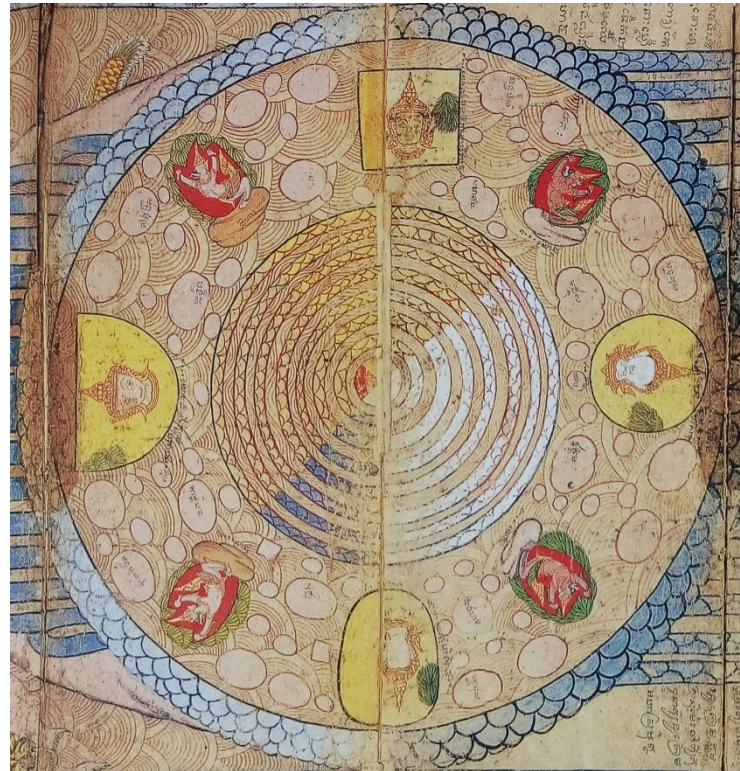
ภาพที่ ๑๙ ภาพตัดโดยยาวของจักรวาล ซึ่งให้เห็นถึงปลาใหญ่ที่อาศัยอยู่ใต้ทะเล
ที่มา: e-วัฒนธรรมล้านนา

๔. นทีสีทันดร

เป็นแม่น้ำมหาสมุทรใหญ่ที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุและอยู่ระหว่างเขาสัตตบริภัณฑ์เอาไว้ ไม่รวมกับโลณสาคร ที่เป็นน้ำเค็มอันกั้นระหว่างทวีปทั้ง ๔ (มาลา คำจันทร์, ๒๕๔๘: ๗๐)

นทีสีทันดรนั้นเป็นแม่น้ำที่มีความใสและละเอียดมาก ไม่มีสิ่งใดที่จะลอยเหนือผิวน้ำได้ แม้ว่าปีกนกยูงหากหล่นตกลงไปก็จะจมลงไปถึงพื้น (มาลา คำจันทร์, ๒๕๔๘: ๕๘)

ภาพที่ ๒๐ ทะเลสีทันดรที่กั้นเขาสัตตบริภัณฑ์แต่ละลูก
ที่มา: สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม

๕. เขาสัตตปริภันท์

เป็นกลุ่มภูเขาที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุเป็นชั้นๆ จากด้านในออกสู่ด้านนอก ดังนี้ ยุคันธร อิศินทร การวิก สุทัสนะ เนมินทร วินันตกะ และอัศกรรณ ส่วนเขายุคันธรในสุดใกล้กับเขาพระสุเมรุนั้นเป็นที่อยู่แห่งท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ในธรรมอรุณวตีสสูตรกล่าวไว้ว่า “อันว่าเขาใหญ่ทั้งหลาย๗อันนั้น เขา ๑ ชื่อว่ายุคันธร เขา ๑ ชื่อว่าอิสินทร เขา ๑ ชื่อว่าการวิก เขาหนึ่งชื่อว่าสุทัสนะ เขา ๑ ชื่อว่าเนมินทร อัน ๑ ชื่อว่าวินันตกะ อัน ๑ ชื่อว่าอัศกรรณ เป็นเขาใหญ่นัก ตั้งอยู่แหวดรอดทุกเบื้องทุกภายแห่งเขาสีเนรราชัน อันว่าชั้นฟ้าจาตุมหรรษาชกาเป็นที่อยู่แห่งท้าวจตุโลกบาลทั้ง๔ก็มีเหนือปลายเขายุคันธร เป็นที่อยู่แห่งท้าวจตุโลกบาลทั้งหลายเป็นที่เสพอยู่แห่งเทวดาทั้งหลายแลยกษะกมุภันท์ทั้งหลายนั้นแล” (มาลา คำจันทร์, ๒๕๔๘: ๕๗)

ภาพที่ ๒๑ เขาสัตตปริภันท์ที่อยู่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ
ที่มา: สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม

๖. ล้อ ๘ ซี่

ล้อ ๘ ซี่นั้นหมายถึง มรรค หรือหนทางแห่งการดับทุกข์ทั้ง ๘ ข้อ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง หมายถึง ความรู้-ปัญญา หรือมุมมอง ที่ถูกต้องตรงกับความจริง ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือการรู้แจ้งในอริยสัจ ๔
๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ความคิดที่ถูกต้อง หมายถึง ความคิดที่ต้องละเว้นจากความพอใจ ความพยาบาทและการเบียดเบียน
๓. สัมมาวาจา คือ เจรจาที่ถูกต้อง หมายถึง การพูดที่ต้องละเว้นจากการพูดเท็จ หยาบคาย ส่อเสียดและเพ้อเจ้อ
๔. สัมมากัมมันตะ คือ การปฏิบัติที่ถูกต้อง หมายถึง การกระทำที่ต้องละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์และประพฤตินอกในกาม
๕. สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง หมายถึง การทำมาหากินอย่างซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีการทุจริตและเอาเปรียบผู้อื่น
๖. สัมมาวายามะ คือ ความเพียรที่ถูกต้อง หมายถึง ความอดุสาหะหรือความพยายามที่อยู่ในวิถีทางที่ตรง คือการละบาปอกุศลทางใจ และเจริญกุศลให้ยิ่งขึ้นไป
๗. สัมมาสติ คือ การมีสติที่ถูกต้อง หมายถึง การระลึกตัวตนอยู่ตลอดเวลา โดยกำจัดความฟุ้งซ่าน รำคาญ หตหุ่ ง่วงซึม สงสัย และลังเล คือการพิจารณาภายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม เช่นการเจริญอานาปานสติสมาธิ มีสติรู้ลมหายใจ
๘. สัมมาสมาธิ คือ การมีสมาธิที่ถูกต้อง หมายถึง การฝึกกายและอารมณ์ให้สงบ โดยกำจัดความคิด,ความจำและอารมณ์ออกไปชั่วขณะหนึ่ง คือการเจริญฌานทั้งสิ้น

๗. หม้อปูลมชฎะ

หม้อปูลมชฎะ เป็นรูปของหม้อดอกหรือแจกันดอกไม้ อันหมายถึงความเต็มอ้อม ความอุดมสมบูรณ์ มักพบเห็นเป็นลวดลายในการประดับศาสนสถาน หรือศาสนวัตถุ ศิลปวัตถุต่างๆ ของทางล้านนา เป็นลวดลายที่สืบทอดมาจากทางอินเดียโบราณ

ภาพที่ ๒๒ หม้อปูลมชฎะ ลายทองประดับอาคาร วัดพระธาตุลำปางหลวง

๘. บันไดนาค

หมายถึงเส้นทางเชื่อมระหว่างสวรรค์ อันหมายถึงดาวดึงส์บนยอดเขาพระสุเมรุ ลงมาสู่ทั้ง ๔ ทิศ นั่นคือทวีปทั้ง ๔ โดยผ่านทางสัตว์มงคลที่มีอานุภาพด้วย พญานาค

๙. เทวดา ๘ ทิศ

ในคติพราหมณ์-ฮินดู มีการนับถือเทวดาทั้ง ๘ ทิศ ประกอบไปด้วย (เทวดาประจำทิศทั้งแปด, ๒๕๕๘ : <http://arts-108.blogspot.com/2014/01/blog-post.html>)

พระไพศรพณ์	ประจำทิศเหนือ
พระยม	ประจำทิศใต้
พระอินทร์	ประจำทิศตะวันออก
พระวรุณ(พระพิรุณ)	ประจำทิศตะวันตก
พระอิศาน	ประจำทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
พระอัคนี	ประจำทิศตะวันออกเฉียงใต้
พระไณรฤติ(พระนรฤติ)	ประจำทิศตะวันตกเฉียงใต้
พระพายู	ประจำทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

ในคติพุทธศาสนามีการผูกพระอรหันต์กับทิศทั้งแปด ดังเช่นการฝังลูกนิมิตผูกพัทธสีมา ในทิศทั้งแปดของอุโบสถ โดยพระอรหันต์ประจำทิศทั้งแปดนี้ปรากฏอยู่ในบทสวดนะมัสการพระอรหันต์แปดทิศ ดังที่ว่า

“หันทะ มะยัง สรรพะภัญญณะ พุทธะมังคะละคาถาโย ภาณามะ เส ฯ”

สัมพุทธโธ ทิปะทัง เสฏฐโฐ	นินนโน เจวะ มัชฌิเม
โกณฑัญญโธ ปุพพะภาเค จะ	อาคะณเยเย จะ กัสสะโป
สารีปุตโต จะ ทักขิณ	หะระตียะ อูปาลี จะ
ปัจฉิเมปิ จะ อานันโท	พายัพเพ จะ คะวัมปะติ
โมคคัลลานโน จะ อุตตะเร	อิสานะปิ จะ ราหุโล
อิเม โข มังคะลา พุทธา	สัพเพ อีธะ ปะติฏฐิตา
วันทิตา เต จะ อัมเหหิ	ลักกาเรหิ จะ ปุชิตา
เอเตสัง อานุกาเวนะ	สัพพะโสถถิ ภาวันตุ โน ฯ

อิจเจวะมัจจัน ตะนะมัสสะเนยยัง

นะมัสสะมาโน ระตะนัตตะยัง ยัง

ปุญญาภิสันทัง วิบุลลัง อะลัตถัง

ตัสสาณภาเวนะ หะตันตะราโย ”

ซึ่งพระอรหันต์ทั้ง แปดทิศดังกล่าวนี้ ได้แก่

พระอัญญาโกณฑัญญะ	อยู่ทางทิศบูรพา (ตะวันออก)
พระมหากัสสปะ	อยู่ทางทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้)
พระสารีบุตร	อยู่ทางทิศทักษิณ (ใต้)
พระอุบาลี	อยู่ทางทิศหริ (ตะวันตกเฉียงใต้)
พระอานนท์	อยู่ทางทิศปัจฉิม (ตะวันตก)
พระภควัมปติ	อยู่ทางทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ)
พระโมคคัลลานะ	อยู่ทางทิศอุดร (เหนือ)
พระราหุล	อยู่ทางทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)

๑๐.บุษบกปราสาท ๔ ทวีป

ทวีปทั้ง ๔ ในความซื่อจักรวาลวิทยาทางพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงทวีปทั้ง ๔ ที่อยู่นอกเขาสัตบริภัณฑ์ อยู่รอบเขาพระสุเมรุทั้ง ๔ ทิศ ได้แก่

ชมพูทวีป กว้าง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ เป็นทวีปที่มนุษย์เราอยู่ทุกวันนี้ อยู่ทางด้านทิศใต้ของเขาพระสุเมรุ ผู้คนมีใบหน้าเป็นรูปไข่ มีอายุยืนได้ ๑๐๐ ปี

บุพพวิเทหทวีป กว้าง ๙,๐๐๐ โยชน์ สันฐานเหมือนเดือนเสี้ยวอยู่ทางทิศตะวันตกของเขาพระสุเมรุ ผู้คนมีใบหน้าคล้ายพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว มีรูปร่างสูงใหญ่ มีเกณฑ์อายุ ๒๕๐ ปี

อุตรรุทวีป กว้าง ๘,๐๐๐ โยชน์ อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาพระสุเมรุ เป็นทวีปในอุดมคติคนในทวีปมีคุณธรรมสูง ประพฤติสุจริต ผู้คนมีผิวขาวงาม ของใช้ล้วนเป็นของทิพย์ ไม่ต้องทำอะไรทำนา มีต้นกัลปพฤกษ์เกิดขึ้นทั่วไป ผู้หญิงผิวขาวเนียนนุ่มนวล ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน ไม่มีความโลภโกรธหลง คนไม่จำเป็นต้องสร้างบ้านเรือนเป็นที่อยู่ อายุยืนได้ถึง ๒,๐๐๐ ปี ใบหน้าดังพระจันทร์เต็มดวง

อมรโคยานทวีป อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาสินโร เมืองมีสันฐานดังเดือนเพ็ญ คนมีใบหน้าสี่เหลี่ยม ไม่มีบ้านเรือนแต่อยู่แบบง่าย ๆ ตามพื้นดิน อายุยืนได้ ๕๐๐ ปี

ภาพที่ ๒๓ ทวีปทั้ง ๔

ที่มา: สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม

๑๑. ปราสาทยอด ๕ ชั้น

ปราสาทยอดห้าชั้น หมายถึง ศิล ๕ ที่พุทธศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติ ศิล ๕ ชั้นนั้นบางครั้งในตำนานล้านนามักเรียกว่า “ประทัด ๕ เส้น” ได้แก่

๑. ปาณาติบาต   เว้นจากการเบียดเบียนชีวิต
๒. อทินนาทาน   เว้นจากการเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. กาเมสุมิฉฉาจาร   เว้นจากการประพฤติไม่เหมาะสมทางเพศ
๔. มุสาวาท   เว้นจากการกล่าวเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน   เว้นจากการบริโภคสุรายาเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

๑๒. ปลียอด ๑๖ ชั้น

ทั้ง ๑๖ ชั้นนั้นเป็นสื่อที่หมายถึงรูปพรหมทั้ง ๑๖ ชั้น หรือ โสฬสพรหม ประกอบไปด้วย

๑. พรหมปารีสัชชาภูมิ
๒. พรหมบุโรหิตาภูมิ
๓. มหาพรหมภูมิ
๔. ปริตตภาภูมิ
๕. อัปปมาณภาภูมิ
๖. อาภัสราภูมิ
๗. ปริตตสุภาภูมิ
๘. อัปปมาณสุภาภูมิ
๙. สุภิกิณฑาภูมิ
๑๐. เวหัพผลาภูมิ
๑๑. อสัณญีสัตตาภูมิ
๑๒. อวิหาสุทธาวาสพรหมภูมิ

- ๑๓. อตปปาสุทธาวาสพรหมภูมิ
- ๑๔. สุตัสสาสุทธาวาสพรหมภูมิ
- ๑๕. สุตัสสี่สุทธาวาสพรหมภูมิ
- ๑๖. อกนิฏฐสุทธาวาสพรหมภูมิ

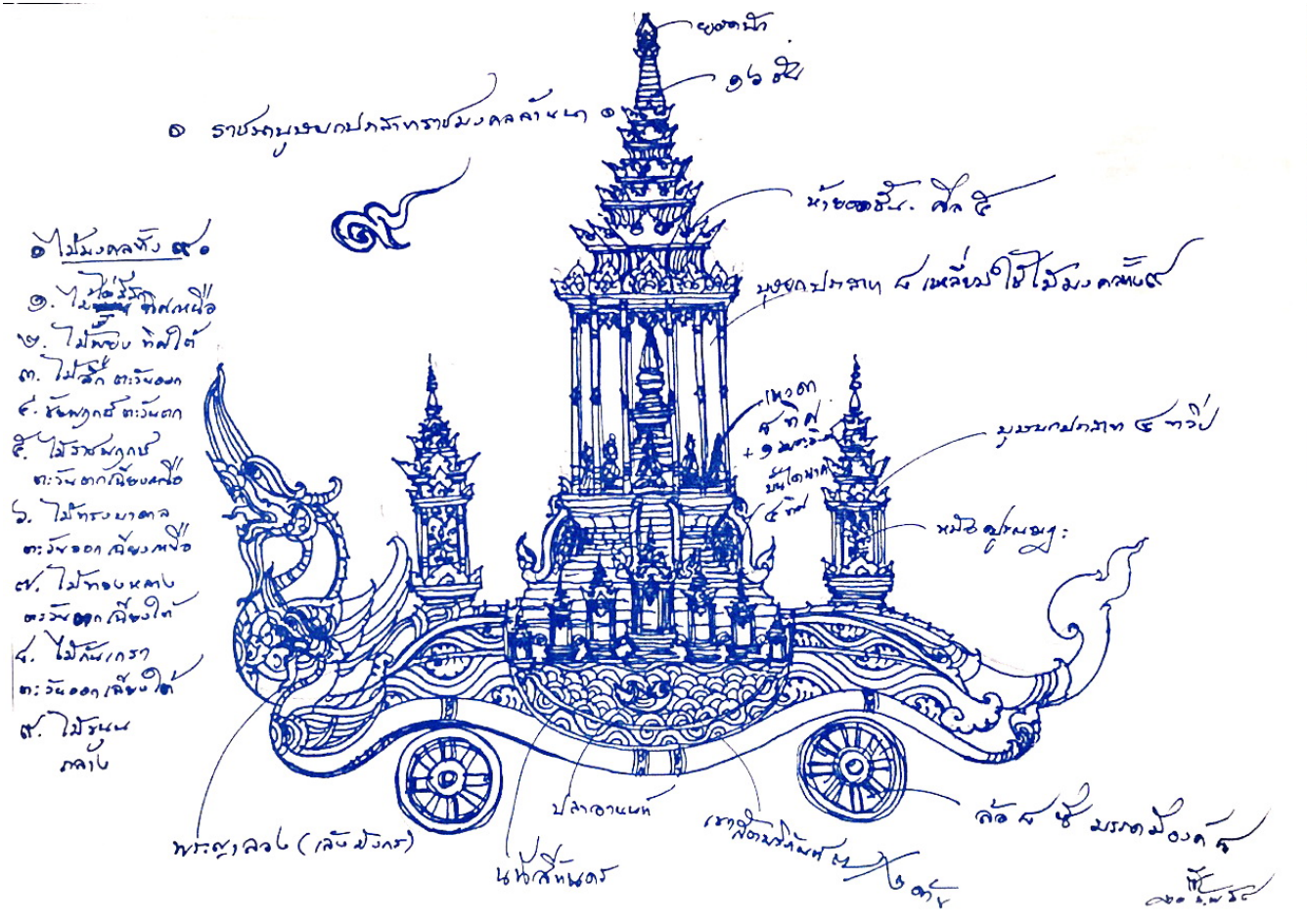

ภาพที่ ๒๔ อกนิฏฐสุทธาวาสพรหมภูมิ
ที่มา: สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม

๑๓. ปลายยอดเป็นรูปดอกบัว

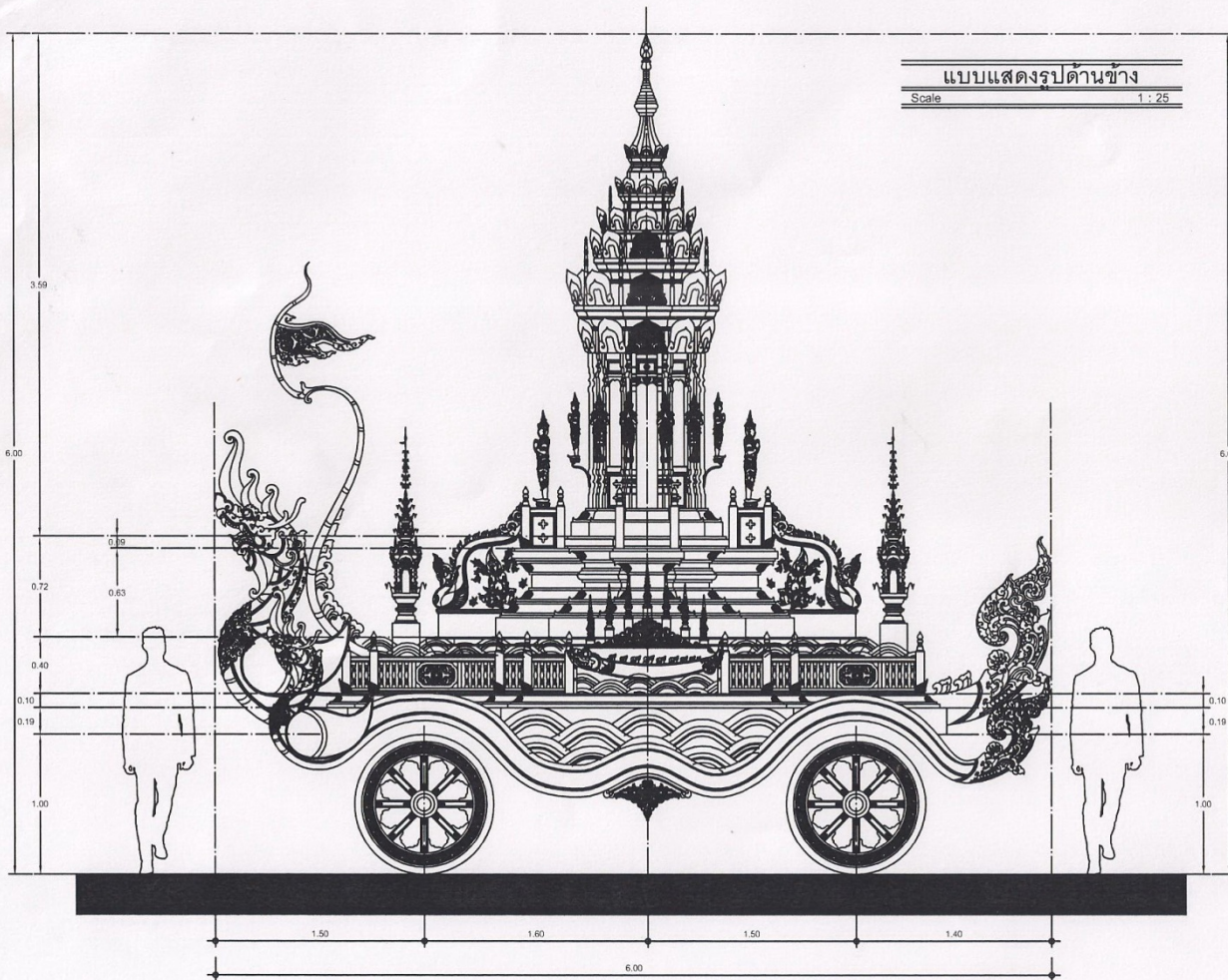
ดอกบัว เป็นดอกไม้มงคลที่ทางอินเดียใช้บูชาพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มานับเนิ่นนาน และเป็นดอกไม้ที่คู่กับศาสนามาจวบจนถึงปัจจุบัน ด้วยดอกบัวเป็นดอกไม้ที่ก่อกำเนิดจากโคลนตมแล้วโผล่พ้นน้ำรับแสงอาทิตย์ ซึ่งมีความหมายอันดี ใช้บูชาสิ่งที่ควรบูชาต่างๆ ในประติมานวิทยา มักพบการสร้างรูปดอกบัวไว้กับรูปเคารพต่างๆ เป็น ปัทมบัลลังก์ หรือบัลลังก์ที่เป็นรูปดอกบัว ไวร่องรับพระพุทธรูป ภาพที่มีพระพุทธเจ้า หรือเทพเจ้าในศาสนาฮินดูก็ตาม ในล้านนา นอกจากจะมีปัทมบัลลังก์แล้วยังมีการสร้างโมฬีของพระพุทธรูปแบบดอกบัวตูม ในพระพุทธรูปแบบพระสิงห์อีกด้วย

“ราชรถบุษบกปราสาทราชมงคลล้านนา”

ภาพที่ ๒๕ แบบร่าง “ราชรถบุษบกปราสาทราชมงคลล้านนา”

● **ข้อมูลทั่วไป** ●

โครงการ

ชื่อโครงการ :
_____

สถานที่ตั้ง :
_____

เจ้าของ

_____

ผู้ออกแบบ

สถาปนิก :
_____

วิศวกรโครงการ :
_____

เขียนแบบ :
จิรศักดิ์ กานวิ

แบบสถาปัตย์

รูปด้านข้าง
ขนาดเส้น : 1:25

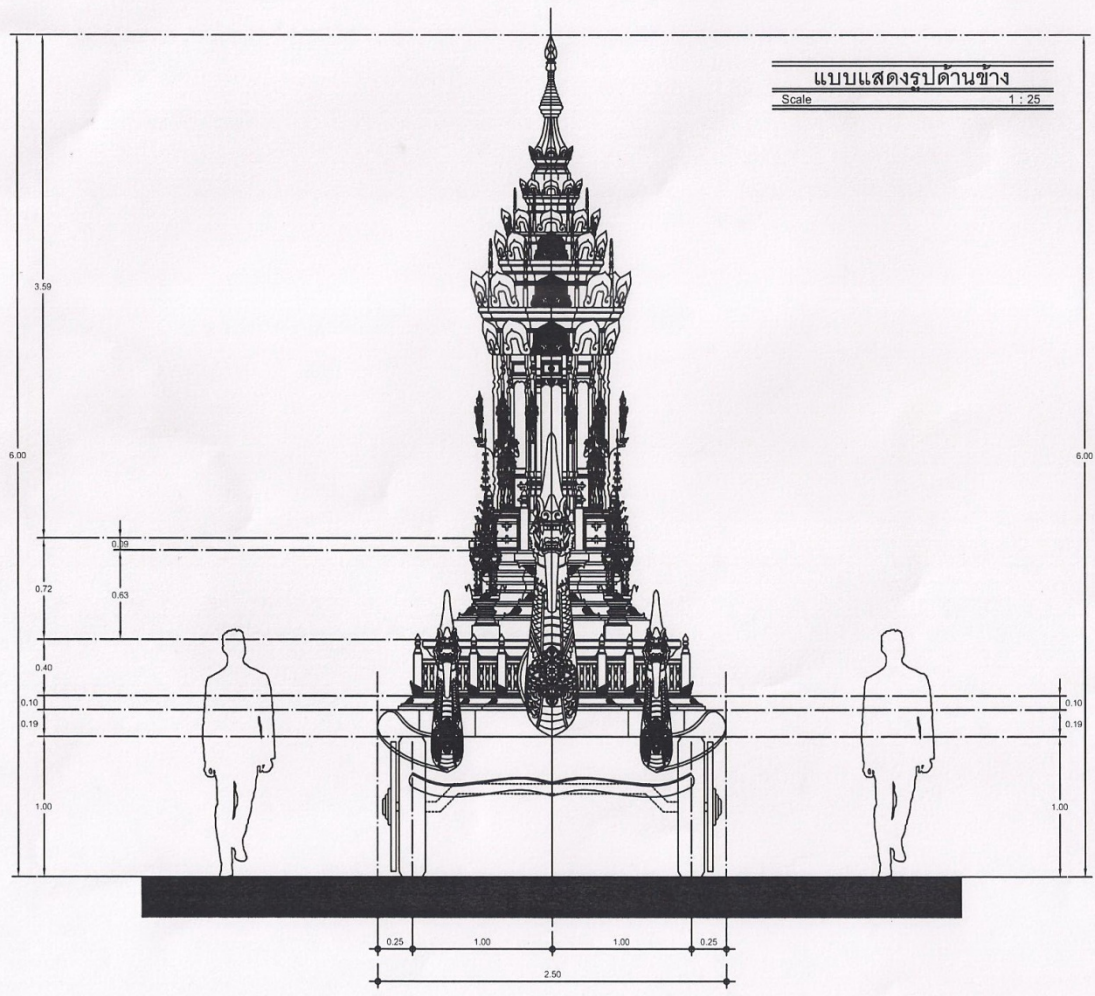
ผู้รับงาน

วันที่

แผ่นที่	จำนวนแผ่น

๐ ๕๕๖๐๕๖๕๖๐ ๐

โครงการ

ชื่อโครงการ :

สถานที่ก่อสร้าง :

เจ้าของ

ผู้ออกแบบ

วิศวกรโครงสร้าง :

เขียนแบบ :

แบบสถา

รูปทัศนภาพ

ขนาดแผ่น : 1:25

ผู้รับเรื่อง

วันที่

แผ่นที่	จำนวนแผ่น
<input type="text"/>	<input type="text"/>

บรรณานุกรม

- โครงการปฏิรูปวรรณกรรมล้านนาไทย. ๒๕๕๑. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาสขาดกฉบับล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : โครงการปฏิรูปวรรณกรรมล้านนา
ไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- งานบริการและเผยแพร่วิชาการ ฝ่ายบริการเผยแพร่วิชาการ กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครเชียงราย. ๒๕๕๗. **ราชรถบุษบก หนึ่งเดียวในล้านนา**.
เชียงราย: Big 4 Publishing
- น. ณ ปากน้ำ. ๒๕๕๔. **วัดบวรศรีทอง**. กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ
- ประเสริฐ ณ นคร. ๒๕๔๗. **โคลงนิราศหรือฤกษ์ชัย**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา
- ปิ่น บุญเรือง. ๒๕๗๙. **หนังสือคำวขอเรื่องธัมมเจ้าสมภมิตร**. เชียงใหม่:โรงพิมพ์อเมริกัน
- บุปผา คุณยศยิ่ง. ราชะ. ๒๕๔๒, ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคาร ไทยพาณิชย์
- พระครูอดุลสีลิตดี (ประพัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ). ๒๕๕๗. **มหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา (ฉบับกุฎีคำ)**. ลำพูน : ฌัฐพลการพิมพ์
- ศิลปากร, กรม. ๒๕๔๗. **สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร

ภาคผนวก

แบบฟอร์มการเขียนโครงการด้านแผนงานพัฒนา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
หน่วยงาน ศูนย์วัฒนธรรมศึกษา

๑. ชื่อโครงการ โครงการศึกษาและจัดทำรูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก)

๒. หลักการและเหตุผล

เนื่องจากการอัญเชิญสิ่งสำคัญในล้านนา ไม่ว่าจะเป็นพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป และสิ่งอันเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ จะต้องสมพระเกียรติแห่งองค์ที่อัญเชิญมานั้นด้วย โดยปกติจะใช้ราชรถในการอัญเชิญ เช่น ราชรถอัญเชิญพระพุทธรูปศิหิงค์ในประเพณีสงกรานต์ของเชียงใหม่, ราชรถและบุษบกอัญเชิญน้ำสรงพระราชทานในการสรงน้ำพระธาตุดอยสุเทพประจำ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จึงเล็งเห็นความสำคัญของข้อนี้ จึงได้มีดำริในการสร้างราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก) คันเพื่อในโอกาสต่างๆ ทั้งของมหาวิทยาลัยฯ และชุมชน ในการสร้างนั้นจำเป็นต้องมีการจัดทำรูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก) และจะทำการจัดทำในโอกาสต่อไป ดังนั้นจึงได้จัดโครงการศึกษาและจัดทำรูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก) ขึ้นมาในครั้งนี้ โดยมีการศึกษาถึงประวัติที่มาของราชรถและรูปแบบที่ปรากฏในล้านนา เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลทางวัฒนธรรม ให้กับคณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

๓. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและจัดทำรูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก)

๔. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์

๔.๑ ความสอดคล้องกับผลผลิต

- ผู้สำเร็จการศึกษาด้านสังคมศาสตร์
- ผลงานการให้บริการวิชาการ

- ผู้สำเร็จการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- ผลงานวิจัยเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี
- ผลงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้
- ผลงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
- โครงการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

๔.๒ สอดคล้องกับแผนพัฒนามหาวิทยาลัยฯ ระยะเวลา ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑)

- กลยุทธ์ที่ ๑ : พัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน
- กลยุทธ์ที่ ๒ : สร้างความเป็นเลิศทางด้านวิชาการวิจัยและนวัตกรรม
- กลยุทธ์ที่ ๓ : พัฒนาศักยภาพบัณฑิตและบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะทาง
- กลยุทธ์ที่ ๔ : พัฒนาระบบบริหารจัดการและธรรมาภิบาล
- กลยุทธ์ที่ ๕ : สร้างเครือข่ายและพัฒนามหาวิทยาลัยสู่สากล
- กลยุทธ์ที่ ๖ : การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย

๔.๓ สอดคล้องกับกลยุทธ์ ๑๑โครงการหลัก

การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร ตัวชี้วัดที่ ๕๐

๔.๔ สอดคล้องกับการประกันคุณภาพสกอ. / สมศ. / กพร.

- สกอ.
- สมศ. ด้าน การส่งเสริมและสนับสนุนด้านศิลปะและวัฒนธรรม
- กพร. ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

๕. สถานที่ดำเนินการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

๙. การประเมินผลโครงการ

๑. รายงานการศึกษารูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก)

๑๐. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑๐.๑ ผลผลิต (output)

ประเภท	จำนวน/รายละเอียด	หน่วยนับ
เชิงปริมาณ :	- แบบรายงานการศึกษารูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก)	ชุด
	- แบบรายงานการศึกษารูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก) ๓ D	ชุด
	- รายงานการศึกษารูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑	ชุด
เชิงคุณภาพ :	ความสมบูรณ์ถูกต้องครบถ้วน	ร้อยละ
เชิงเวลา :	ระยะเวลาในการดำเนินงาน ๑ เดือน	เดือน
เชิงต้นทุน :	งบประมาณ ๙๙,๕๐๐.๐๐บาท	บาท

๑๐.๒ ผลลัพธ์ (outcome)

รูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก) และรายงานการศึกษารูปแบบราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ และเป็นฐานข้อมูลให้กับนักศึกษา คณาจารย์ที่สนใจได้ศึกษาความรู้

๑๐.๓ ผลกระทบที่เกิดขึ้น (impact)

มีการจัดสร้างราชรถบุษบกทรงล้านนา คันที่ ๑ (เล็ก) ในการใช้ในงานของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ทั้งยังเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์อันถูกต้องและดีงามของล้านนาให้คงอยู่สืบไปและสืบทอดภูมิปัญญาเชิงช่างของล้านนาต่อไป

11. การบริหารความเสี่ยงโครงการ

กิจกรรมในโครงการ	ความเสี่ยง	ปัจจัยเสี่ยง		การวิเคราะห์ความเสี่ยง		ระดับความเสี่ยง	การควบคุมความเสี่ยง	กำหนดเสร็จและผู้รับผิดชอบ
		ภายใน	ภายนอก	โอกาส	ผลกระทบ			
วางแผนดำเนินงาน	การวางแผนไม่ได้ครอบคลุม	ขาดการประสานงานกับทางคณะ	ขาดการประสานหน่วยงานภายนอก	3	3	สูง	ประสานงานทุกหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ปรึกษาวางแผนการดำเนินงาน	ฝ่ายวิชาการ
ดำเนินโครงการ	การดำเนินการล่าช้า	มีการแยกการดำเนินงานหลายส่วน	ราคาตลาดมีการคลาดเคลื่อน	3	3	สูง	ให้ผู้ประสานงานกับทุกส่วนงาน	ฝ่ายวิชาการ
ประเมินโครงการ	การประเมินผลล่าช้า	เอกสารมีหลายส่วนงาน	-	2	2	ปานกลาง	ให้มีการ ประเมินผลทุกช่วงของกิจกรรม	ฝ่ายวิชาการ
สรุปผลโครงการ	เอกสารได้ไม่ครบถ้วน	การเก็บเอกสารไม่ครบถ้วน	-	2	2	ปานกลาง	ให้ผู้ประสานงานเป็นผู้เก็บเอกสารทั้งที่เป็นต้นฉบับ และไฟล์ดิจิทัล	ฝ่ายวิชาการ

ผู้รับผิดชอบกิจกรรม..... *วันทนา ๘๔* /...../...../.....

(นางสาววันทนา มาลา)

เบอร์ติดต่อ : .....1600.....

หัวหน้าหน่วยงาน..... *[Signature]* /...../...../.....

(นายชัยปฐมพร ธนพัฒน์ปวงวัน)